HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

היינו רבנן אלא מאי [א]עד ולא עד בכלל אימא סיפא ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות ותניא [ב]היו לפניו שתי תפלות אחת של מוסף ואחת של מנחה מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת אי אמרת בשלמא עד ועד בכלל היינו דמשכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי אלא אי אמרת עד ולא עד בכלל היכי משכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי כיון דאתיא לה של מנחה אזלא לה של מוספין אלא מאי עד ועד בכלל קשיא רישא מאי איכא בין רבי יהודה לרבנן מי סברת דהאי פלג מנחה פלג אחרונה קאמר פלג ראשונה קאמר והכי קאמר אימת נפיק פלג ראשונה ועייל פלג אחרונה מכי נפקי י"א שעות חסר רביע אמר רב נחמן אף אנן נמי תנינא [ג]רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים [א]שממאנין את °הקטנה ושמשיאין [ב]את האשה על פי עד אחד ועל [ג]תרנגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש ועל [ד]יין בן ארבעים יום שנתנסך על גבי המזבח °[ד]ועל [ה]תמיד של שחר שקרב בארבע שעות ש"מ [ו]עד ועד בכלל ש"מ אמר רב כהנא [ז]הלכה כרבי יהודה הואיל [ה]ותנן בבחירתא כוותיה: ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות: מאן תנא להא [ו]דתנן [1]וחם השמש ונמס בארבע שעות אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא בשש שעות כשהוא אומר [2]כחום היום הרי שש שעות אמור הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס בארבע שעות מני לא רבי יהודה ולא רבנן אי רבי יהודה עד ארבע שעות נמי צפרא הוא אי רבנן עד חצות נמי צפרא הוא אי בעית אימא רבי יהודה אי בעית אימא רבנן אי בעית אימא רבנן אמר קרא בבקר בבקר חלקהו לשני בקרים ואי בעית אימא רבי יהודה האי בקר יתירא להקדים לו שעה אחת דכולא עלמא מיהא וחם השמש ונמס בארבע שעות מאי משמע אמר רבי אחא בר יעקב אמר קרא וחם השמש ונמס איזו היא שעה שהשמש חם והצל צונן הוי אומר בארבע שעות: תפלת המנחה עד הערב וכו': אמר ליה רב חסדא לרב יצחק התם אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה הכא מאי אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי אמר רב חסדא נחזי אנן מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום ש"מ הלכה כרבי יהודה אדרבה מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר [ח]דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד רב איקלע לבי גניבא וצלי של שבת בערב שבת והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא °לאחוריה דרב וסיים רב ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה שמע מינה תלת שמע מינה [ט]מתפלל אדם של שבת בערב שבת ושמע מינה מתפלל תלמיד אחורי רבו ושמע מינה [י]אסור לעבור כנגד המתפללין מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אסור לעבור כנגד המתפללין איני והא רבי אמי ורבי אסי חלפי רבי אמי ורבי אסי חוץ לארבע אמות הוא דחלפי ורבי ירמיה היכי עביד הכי והא אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם

לא

היינו רבנן. דקס"ד רבי יהודה פלג אחרון של מנחה אחרונה קאמר: **מתפלל של מנחה וכו'.** רבנן לטעמייהו דאמרי תפלת המוספים כל היום כמו של מנחה הלכך תדיר קודם ור' יהודה לטעמיה דאמר מוספין עד שבע שעות ותו לא והויא לה מצוה עוברת ושל מנחה יש לה עוד שהות עד פלג המנחה: **שתי תפלות בהדי הדדי.** חצי האחרון של שעה שביעית הוא זמן לשתיהן דהא אמר מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה: **היכי משכחת לה.** הרי עבר זמן המוספים משעברה שעה ששית: **פלג ראשונה.** של מנחה אחרונה ועד בכלל ואף על גב דתנא יהב סימנא לפלג אחרונה דקתני איזו פלג מנחה מי"א שעות חסר רביע ה"ק כו': **אף אנן נמי תנינא.** לרבי יהודה עד ועד בכלל: **שממאנין את הקטנה.** קטנה שהשיאתה אמה לאחר מיתת אביה דמדאורייתא אין קדושיה כלום שהרי קטנה אינה בת דעת ואת אמה לא זכתה תורה להיות לה כח לקדשה אלא לאב שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה (דברים כב) ומיהו רבנן תקינו לה קדושין להצריכה מיאון כדי שישאוה ולא תצא לזנות לפיכך אם מיאנה לאחר זמן ואמרה אי אפשי בו יוצאת ומותרת לכל אדם ואינה צריכה הימנו גט. והעיד ר' יהודה בן בבא שפעמים שמצוה על בית דין ללמדה שתמאן בו כגון שני אחים נשואין שתי אחיות יתומות אחת גדולה וקדושיה קדושי תורה ואחת קטנה שאין קדושיה אלא מדרבנן ומת בעלה של גדולה בלא בנים ונפלה לפני אחיו ליבום ונמצאת זקוקה לו מן התורה וזיקה זו אוסרת את אשתו עליו משום אחות זקוקה שהיא כאחות אשתו וא"ר אליעזר במסכת יבמות (דף קט.) מלמדין קטנה זו שתמאן בבעלה ותעקור קדושיה למפרע ותעשה כל בעילותיה כאלו הן של זנות כדי להתיר את בעלה ליבם את אחותה דתנן נושאין על האנוסה ועל המפותה (יבמות דף צז.) והעיד רבי יהודה בן בבא ביום שנשנית עדיות שהלכה כר"א: **ע"פ עד אחד.** שאמר לה מת בעליך במדינת הים (יבמות דף קכב.): **שנסקל תרנגול.** שניקר קדקדו של תינוק במקום שהמוח רופף וניקב את מוחו וסקלוהו כמשפט שור שנגח את האדם דכתיב (שמות כא) השור יסקל וגמרינן בג"ש שור שור משבת לעשות כל בהמה חיה ועוף כשור (ב"ק ד' נד:): **ועל יין בן ארבעים יום.** שילא מכלל יין מגתו ובא לכלל יין גמור וקרינן ביה נסך שכר (במדבר כח): **בארבע שעות.** ותו לא אלמא כרבי יהודה ס"ל וקאמר בארבע שעות אלמא לרבי יהודה עד ועד בכלל: **הלכה כרבי יהודה.** דמתני' דאין תמיד של שחר קרב לאחר ארבע שעות וה"ה לתפלה: **בבחירתא.** עדיות קרי בחירתא שהלכה כאותן עדיות: **כשהוא אומר כחום היום הרי שש שעות אמור.** כלומר מצינו במקום אחר ששינה הכתוב בלשונו ואמר והוא יושב פתח האהל כחום היום ולא אמר כחום השמש אלא היום משמע כל המקומות חמין בין חמה בין צל הוא מדבר בשעה ששית: **הא מה אני מקיים וחם השמש.** דמשמע השמש חם והצל צונן: **בארבע שעות.** דאילו קודם ארבע שעות אף השמש צונן: **מני.** הא דמשמע דארבע לאו בקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו בבקר בבקר וחם השמש ונמס הנותר ומדמוקי ונמס בארבע שעות מכלל דלאו זמן לקיטה הוא ולאו בקר מיקרי: **ארבע שעות נמי לפרא הוא.** דהא אמרת עד ועד בכלל וגבי תמיד כתיב [ז] תעשה בבקר: **לשני בקרים.** שלא היו לוקטים אלא בשלש שעות ראשונות שהוא בקר ראשון: **התם אמר רב כהנא.** גבי תפלת השחר: **של שבת בערב שבת.** שקבל עליו שבת מבעוד יום: **שמע מינה.** כרבי יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אזיל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: **ולא פסקיה לצלותיה.** כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל לעבור לפניו ולישב במקומו אלא עמד על עמדו:

כנגד

תא שמע ושל מוספין כל היום ורבי יהודה אומר עד שבע שעות ותניא היו לפניו וכו'. ולא גרסי' אימא סיפא ושל וכו' שאינו במשנה שדברי רבי יהודה שאמר עד שבע שעות אינו במשנה ויש ספרים שהגיהו אותו במשנה ומיהו בכל הספרים הישנים אינו. וא"ת ורבי למה לא הזכיר אותו במשנה וי"ל משום דלא ס"ל כוותיה בהא דאמר עד שבע שעות אבל בהא דקאמר עד ארבע שעות ס"ל כוותיה משום דתנן בבחירתא כוותיה ובההיא דפלג המנחה נמי משום דאמרינן לקמן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד דהכי פירושא דעבד כר' יהודה (עבד) דאמר מפלג המנחה ליליא הוא עבד ומשום הכי מנחה לא אבל אין לפרש הכל בתפלת המנחה ועבד כרבי יהודה שהתפלל מנחה קודם פלג דפשיטא דרבנן מודו בשיעורו דרבי יהודה:

דרב צלי של שבת בע"ש. תימה דהא אמרינן בפרק במה מדליקין (ד' כג:) ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. ויש לומר דהתם בשאינו מקבל עליו שבת מיד אבל הכא מיירי שמקבל עליו שבת מיד הלכך לא הויא הקדמה וטעמא משום דס"ל כרבי יהודה וכן הנך דלקמן שהתפללו של מ"ש בשבת היינו משום דסבירא להו כרבי יהודה לענין תפלת הערב שהיא שעה ורביע קודם הלילה אעפ"כ [אין] אסור לעשות מלאכה (א) [ח] במ"ש מיד לאחר פלג המנחה וכן לענין תוספת[א] שבת [ט] (וט' באב) וי"ה דקי"ל שהוא מן התורה [י] אם כן לא צריך שיעור גדול כל כך:

ולא

מסורת הש"ס

א) [ע' תוס' חולין נה. ד"ה כל שיעורין], ב) לקמן דף כח., ג) עדיות פ"ו משנה א נדה דף מ., ד) [ע' תוס' מנחות סד: ד"ה ועל], ה) [קדושין נד: בכורות כו.], ו) מכילתא דר"י פרשת בשלח, ז) [במדבר כח], ח) [בע"ש], ט) [ווי"ע], י) [לפ"ה].

תורה אור השלם

1. וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס: שמות טז כא
2. וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: בראשית יח א

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דרב וכו' מלאכה במ"ש. נ"ב דלפני יום הוא וכן לענין תוספת שבת אין צריך להוסיף קודם פלג המנחה:

גליון הש"ס

גמ' שממאנין את הקטנה. הקטנות כל"ל [ובמכוון בנדה מ.]: שם ועל תמיד של שחר. עי' ברש"י משלי לא ועי' מנחות ד' סד ע"ב תוס' ד"ה ועל: שם לאחוריה דרב. תפלה של חול. כן הוא בכה"ג:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"ש כתב, ולענין תוספת שבת ויוה"כ ור"ט דקיי"ל שהיא מן התורה לא משמע שכ"כ צריך שעור גדול לתוספת.

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו חננאל

ותנן בבחירתא וכו'. בחירתא, מסכת עדיות נקראת בחירתא שכן הלכותיה מובחרות מקובצות מכל המשנה. פירוש ממאנין הקטנה, מלמדין אותה שתמאן. **ואם** יבא עד אחד יעיד במיתת איש ידוע, משיאין אשתו על פיו. **ולא** תאמר שאין מכל הבהמה נסקל כשיהרג אדם, אלא שור בלבד שפרט הכתוב השור יסקל, אלא כל בהמה ואפילו עופות, שהרי תרנגול בירושלים הרג תינוק שנקר במוחו ונסקל אותו התרנגול. וכן העיד על התמיד של שחר שקרב בארבע שעות של היום. **בימי** מלכות הרשעה, מפורש בתלמוד ארץ ישראל. **כתיב וחם השמש,** דייקינן מינה דהיא שעה רביעית, דאתרא דאית ביה שימשא חמים, ובאתרא דלית בה שימשא קריר, [דהא] כחם היום דמשמע כל אתר הוא חמים בין בשמשא בין בטולא היא שעה ששית שהחמה בחצי הרקיע ומחממת כל העולם. רבנן סברי בבקר דכתיב בבקר הוא עד חצי היום שהן שש שעות, אבל בליקוט המן דכתיב בבקר חלקהו לתרי שש שעות לשני בקרים, נמצא שהיו מלקטים המן עד שלש שעות, שהן חצי הבקר, ובשעה רביעית היה נמס. ור' יהודה סבר הבקר ארבע שעות כתיב בבקר להקדים שעה אחת. וכיון דקימא לן תפלות כנגד תמידין, כמה דלית לן לאוסופי על שני תמידין כך אין לנו להוסיף בתפלות. ובתלמוד ארץ ישראל שנו להא דר' יהושע בן לוי כרבנן דאמרי תפלת השחר מתמיד של שחר שנאמר את הכבש אחד תעשה בבקר, תפלת המנחה מתמיד של בין הערבים שנאמר את הכבש השני תעשה בין הערבים. אמר ר' יוסי לא הוקשה [אלא] לקטרת שנ' תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב. **מתני' תפלת המנחה עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה.** ואתא רב חסדא ל[מידק אי הלכה] כר' יהודה. ר' יהודה אומר תפלת המנחה עד פלג המנחה קטנה, שהיא י"א שעות חסר רביע שעה, נשאר מן היום שעה ורביע תשלום י"ב שעות, דר' יהודה סבר מן י"א שעות ולמעלה חסר רביע שעה, לילה הוא לתפלת הערבית, ואסור לתפלת המנחה. ורבנן דאמרי תפלת המנחה עד הערב יום הוא וכשר לתפלת המנחה. ולא הוכרע טעם אחד מהם וגם לא נדחה, וכיון דחזא רב חסדא דרב הוה מצלי תפלת ערב של שבת בע"ש, לא כרבנן שהם אומרים עד הערב הוא יום וכשר לתפלת המנחה ואסור לתפלת ערבית, מכלל דהלכתא כרבי יהודה. ומדשמעינן מדרב הונא ורבנן דלא מצלי עד לאורתא תפילת הערב, שמע מינה הילכתא כרבנן. **ואסיקנא** השתא דלא איתמר

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ז מהלכות יבום וחליצה הלכה טו טוש"ע אה"ע סימן קעה סעיף יא:
טו ב מיי' פי"ב מהל' גרושין הלכה טו סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' יז סעיף ג:
טז ג מיי' פי' מהלכות נזקי ממון הלכה ב סמג עשין סו:
יז ד מיי' פ"ו מהל' איסורי מזבח הל' ט:
יח ה מיי' פ"א מהל' תמידין הל' ב סמג עשין קצ:
יט ו ז מיי' פ"ג מהל' תפלה [הל' א] סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' פ"ט סעיף א:
כ ח מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע או"ח סי' רלג ס"א:
כא ט מיי' שם הלכה ז סמג עשין כט טור שו"ע או"ח סימן רסז סעיף ב:
כב י מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קב סעיף ד [ה]:

רבינו נסים

העיד ר' יהודה בן בבא על חמשה דברים. הא דתני על התרנגול שנסקל בירושלים [על] שהרג את הנפש כבר מפורש בתלמוד ארץ ישראל במסכת עירובין בפרק המוצא תפילין (הלכה א) והכי גרסינן ראו (נ"א ראה) מוחו של תינוק רופף והלך וניקרו וזה הדבר ידוע הוא כי התינוקות מוחיהן פתוחין ונראה להן רפרוף מתחת העור שעל המוח ניקר אותו מקום עד שנקבו הרגו לתינוק וזה התרנגול ראוי להורגו מן הכתוב כי אין הפרש לשורו לתרנגלו וכל בעלי חיים שברשותו אכולהי אמר רחמנא סקל יסקל השור: **הואיל** ותנן (בבתריתא) [בבחירתא] כוותיה ומאי היא מס' עדיות פ"ו מ"א שזו המשנה שנויה בה העיד ר' יודה בן בבא:

רבינו חננאל (המשך)

הילכתא לא כר"י ולא כרבנן, דעבד כרבי יהודה וצלי של ערבית מי"א שעות חסר רביע ולמעלה יצא, ודעבד כרבנן ולא מצלי עד הערב של ערבית עבד ויצא. **וראינו** רבותינו [הגאונים] שפירשו כך, הא דצלי רב של שבת בערב שבת, והא דאמר רב יהודה אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, פי' באותה שעה שמתפלל, אותה שעה מקדש על הכוס. והא דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת [ואומר הבדלה על הכוס, וכן ר' יאשיה היה מתפלל של מוצאי שבת בשבת], אילו כולם היו מתפללין בכל יום תפלת ערבית מבעוד יום כר' יהודה ולא הזכירו של שבת ושל מוצ"ש, אלא שאפילו מיום קודש ליום חול ומיום חול ליום קודש מתפללין ומקדשין ומבדילין, וכ"ש מיום חול ליום חול מתפללין. ותפילה בלבד היו מתפללין בעוד יום, אבל קרית שמע לא היו קורין אלא אחר צאת הכוכבים. ואנן לא סבירא לן, דהא בהדיא מפרשי דבעידנא דהוו מצלי הוו מקדשי בערבי שבתות ומבדילין בשבת, ומי מקדשי ומבדילין ולא קרו קרית שמע. ותו דהכי אשכחן בירושלמי תני הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו, א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת, אמר ר' יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת כדי לצאת בה, אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר של תורה. לפיכך אינו דבר רחוק לומר שקורין קריאת שמע ומתפללין בבית הכנסת מבעוד יום. ומיהו צריך לקרות את שמע על מיטתו אחר צאת הכוכבים. נוסח אחר: **רב צלי של שבת בערב שבת וכו'.** וכי היכי דרב צלי של שבת בערב שבת כך היו מתפללין גם בחול, ורבותא קמ"ל דאפילו מקדש לחול ומחול לקדש היו מקדימין להתפלל, וכן נראה וכן מנהג ועל דא אנא סמיך והמשנה נקרא הדיוט. ומעניות דעתם עושין תורה כשתי תורות, ומחמירין בגלות ומקילין בחמורות. וכר' יוחנן קיימא לן דאמר ק"ש ואח"כ תפלה, לא כר' יהושע בן לוי דאמר תפילות באמצע תקנום דתניא כותיה דר' יוחנן. ושעה ורביעא לפחות יש לצמצם, שלא להקדים יותר משעה ורביע. והאי דפריש בתלמוד ירושלמי שקורין אותה בבית הכנסת לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה, ההיא לפי אותן שמשערין לזמן צאת הכוכבים. ואנו על תלמוד שלנו נסמוך כמו שפרשנו שמותר להקדים שעה ורביע שעה בין לק"ש בין לתפלה. **השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד.** ועכשיו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל מנחה עד הערב, וכר' יוסי דאמר בירושלמי לא